

Változásvizsgálat „A magyar nyelvjárások atlaszá”-nak kárpátaljai kutatópontjain

1. 2005-ben és 2006-ban Kárpátalján végeztem megismételt atlaszgyűjtést (az ELTE Magyar Nyelvtudományi Doktori Programjának keretében Kiss Jenő javaslatára). Ehhez az ún. követéses módszer — viszonylag feltárt, jól ismert nyelvjárásokban elvégezni ugyanazt a gyűjtést — a legalkalmasabb (vö. például IMRE 1988: 67). Elsődleges célom a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban zajló bizonyos változások vizsgálata volt.

Miért időszerűek a változásvizsgálatok? A nagyatlasz gyűjtésének ideje óta a nyelvjárások folyamatos, minden előzménynél gyorsabb, intenzívebb visszaszorulása tapasztalható. „A nyelvjárások térvesztése, illetőleg a nyelvjárási sajátosságok visszaszorulása a társadalmi változások összetett folyamatának, elsősorban pedig a falusi közösségek felbomlásának, átrétegződésének a következménye, illetőleg nyelvi leképeződése” (KISS J. 2006: 129). A tudomány e társadalmi és nyelvhasználati változások kutatása terén adós maradt, mert „nem végezte el helyhez kötten az elsősorban kisebb településeken s földművelésből, illetőleg abból is élők szociológiai, kulturális és társadalomlélektani állapotának tüzetes fölmérését és elemzését, miként nyelvhasználatuk változásainak tüzetes figyelemmel kísérését sem” (i. m. 129–30).

2. A k u t a t ó p o n t o k . A magyar nyelvjárások atlaszának négy kárpátaljai kutatópontján vizsgáltam: az ungvári járási Homokon, a munkácsi járási Csongoron, a beregszászi járási Váriban és a nagyszőlősi járási Salánkon. Az atlasz négy kárpátaljai kutatópontjának kiválasztásában több szempont játszhatott szerepet annak idején, hiszen e kutatópontok egyrészt azt a négy járást képviselik, ahol magyarok nagyobb összefüggő területen élnek, másrészt *í-ző* (Homok, Csongor) és *í-é-ző* (Vári) nyelvjárás egyaránt képviselve van (nem egyenlő arányban), Salánk pedig mint nyelvjárásziget. Nincs képviselve sajnos a kutatópontok között a kárpátaljai szórványmagyarság.

A magyar nyelvjárások atlaszának viszonylag kevés határon túli kutatópontja van, ezért célszerű lehet kiegészíteni a felhasznált gyűjtéseket regionális atlaszok adataival, Kárpátalja esetében „A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszá”-val (KMNyA.). Ebben segítségül szolgál az, hogy a KMNyA. felvette sorába a

nagyatlasz kutatópontjait. Az adatok összevetését azonban több tényező is nehezíti. A KMNyA. szinte kizárólag lexikai és szemantikai, míg az MNyA. hangtani, alaktani és lexikai térképlapokat tartalmaz. Ezért a két atlasz adatainak egybevetése a lexikai vizsgálatok alkalmával lehetséges. Az adatok összevetésénél azt is figyelembe kell venni, hogy a KMNyA. gyűjtése az 1970-es években kezdődött, s az 1990-es évek elején fejeződött be, a nagyatlasz kárpátaljai adatait ezzel szemben rövid időn belül gyűjtötték össze.

3. A z a n y a g g y ű j t é s m ó d s z e r e . „A magyar nyelvjárások atlaszá”-nak kérdőívét használtam. Ezáltal alkalmam nyílt arra, hogy az atlasz Kárpátalján 1962-ben gyűjtött anyagával jó negyven évvel későbbi adatokat (korpuszt) vessek egybe. A kérdőíves gyűjtés során a keresett szót körülírással, kiegészítéssel, rámutatással, az adott tárgyat (általam készített) rajzon való bemutatással idéztem fel, hívtam elő, ahogy az atlasz anyagának gyűjtésében részt vevők is tették (LÖRINCZE 1975: 182–4). Egy-egy kérdést a kívánt adatok előhívása, az esetleges félreértések elkerülése végett átdolgoztam, máskor körülírtam egy-egy eltűnt tárgyat, fogalmat (néha már így is hiába).

A kérdőíves gyűjtést hosszabb szöveget rögzítő felvételekkel egészítettem ki. Ezeket legtöbbször a kérdőíves gyűjtés előtt készítettem, adatközlőimmel hosszasan beszélgetve jó alkalom nyílt arra, hogy — kizárólag a beleegyezésükkel — szöveges felvételeket készítek. Egy másik alkalom kínálta magát: a kérdőíves gyűjtés során beszédes adatközlőim sokszor hosszasan kutakodtak egy-egy szó kapcsán emlékeikben. A kutatópontokon eltöltött napok során helyiekkel beszélgetve számtalan érdekes jelenséget jegyeztem fel. E megfigyelések a nyelvjárási jelenségek mai érvényének megállapításában elengedhetetlenek. Már a nagyatlasz gyűjtésekor érezhetőek voltak a kérdőíves gyűjtésből fakadó nehézségek. DEME LÁSZLÓ így írt erről: „Sajnos, ennek az aktív módszernek egyre jobban érezzük korlátait. Ahogy a köznyelv ismerete terjed (...), nő a veszélye annak, hogy nem pontosan azt az alakot kapjuk tőle [ti. az adatközlőtől: T. P.], amelyet spontán beszédben használ” (1964: 69). Így a gyűjtés során leginkább az számíthat célszerűnek, ha a kérdőíves gyűjtés eredményeit szövegfelvételekkel és passzív módszerrel gyűjtött adatokkal támasztjuk alá. Ez növeli az adatok megbízhatóságát. A passzív módszerrel végzett gyűjtés emellett jó alkalom arra, hogy a sokszor megbúvó vagy ritka jelenségeket feljegyezzük, a nyelvjárásokat így mélyebben, alaposabban leírjuk.

Adatközlőim kiválasztásában helyi tanárok, falubeliek segítettek. Szem előtt tartottam, hogy a falu szociológiai rétegzettségének megfelelően mindegyik réteget több adatközlő reprezentálja. Így fontosnak tartottam, hogy: 1. A nemzedékek közötti nyelvhasználati különbségek, a nemzedékek nyelvjárási kompetenciájának vizsgálata céljából fiatal, középkorú és idősebb adatközlőket találjak. Nemzedéki szempontot vettem figyelembe a hagyományos paraszti gazdálkodás

visszaszoruló ágai szókincsének gyűjtésekor: ma már csak az idősek nyelvhasználata, emlékei őrzik e folyamatosan visszaszoruló és hamarosan talán eltűnő szavakat. Így gyűjtésem e részét többnyire az idősebb nemzedéktől gyűjtöttem, a fiatalabb nemzedékhez tartozó adatközlőim gyakran csak néhány kérdésre tudtak válaszolni. 2. Mindkét nem képviselve legyen. A nyelvjáráskutatók gyakori tapasztalata, hogy nyelvjárásiasabb a férfiak nyelvhasználata, így gyűjtésem kapcsán adódott a kérdés: milyen különbségek (és milyen nyelvi szinteken) mutathatók ki a férfiak és a nők nyelvhasználata között? Az alábbiakban e szempont figyelembevételét mellőzöm, gyűjtésem e szempontú vizsgálatára a jövőben kerülhet sor.

4. A vizsgálat eredményeiből. A nyelvjárások változásával kapcsolatban az első Kárpátaljáról származó hírforrás tudomásom szerint VISKI KRÜZSELY BÁLINT megfigyelése, aki 1876-ban a máramarosi nyelvjárásokat jellemezve a következőket írja: „Szigeten és Huszton az intelligentiától, mely a legszebben és minden modorosság vagy tájszólás nélkül beszél, a nép is eltanulta a helyes kiejtést, s külön beszédmódot nem is jelezhetünk” (1876: 270). A nyelvjárások visszaszorulását a szerző jól jellemzi: az értelmiség sajátította először a köznyelvi változatot, majd innen terjedt el más rétegek nyelvhasználatába. Az idő távlatából talán túlzónak tűnik az, hogy helyi sajtóságokat szavai szerint nem is jelezhetünk. De azt joggal feltételezhetjük, hogy az öt máramarosi koronaváros közül e kettőben már számottevő a köznyelvi változat hatása az alsóbb rétegekben is. A nyelvjárások változását figyelte meg CSÜRY BÁLINT beregi és ugocsai gyűjtései nyomán. CSÜRY a helyi nyelvjárási jelenségeket bemutatva említ szociológiai, nemzedéki tapasztalatokat. A szinkroniában zajló változások figyelembevétele teszi gyűjtéseit különösen értékkessé a változásvizsgálatok számára. CSÜRY adatai alapján több esetben is arra következtethetünk, hogy a ma már csak szigetszerűen jelentkező jelenségek korábban földrajzilag nagyobb elterjedtséggel bírtak. Az a hangtani jelenség, hogy a *-val/-vel* rag *v* hangja mássalhangzó után nem hasonul (*szekērvēl, fiamvā*), CSÜRY megállapítása szerint már kiveszőben volt, sok helyen már csak az öregektől hallotta (1929: 11–6). Mai állapotáról elmondható, hogy a CSÜRY által bejárt kárpátaljai falvakban ma már nem található meg, csupán néhány peremvidéki nyelvjárás őrzi (Salánk, Verbóc). A helyi nyelvjárások változása az atlasz kárpátaljai adataiból is kitűnik: a homoki és a csongori nyelvjárást a zárt *i*-zés és az igeragozási rendszerben jelentkező *tudi, láti, mondi* alakok egyaránt jellemzik, a homoki adatok azonban az atlaszlapokon gyakran már archaizmusnak számítottak. Az atlasz kárpátaljai adatainak gyűjtése idején jellemző tendencia érvényesült a későbbiekben is: Homokon a város közelsége, mobilitása folytán a fent említett jelenségek visszaszorulása előrehaladottabb állapotban van.

Az alábbiakban gyűjtésem néhány tapasztalatát említem meg, érintve a vizsgált nyelvjárások hangtani, alaktani és szókészletteni rendszerében megfigyelt változásokat.¹

H a n g t a n i v á l t o z á s o k . A hangtani jelenségek közül hármat emelek ki: a zárt *i*-zést (Csongoron), az *i*^é-zést (Váriban) és a zárt *é*-zést (Salánkon). Bevezetőként mindenekelőtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a vizsgált nyelvjárások, vagyis Csongor az *i*-zés és Vári az *i*^é-zés tekintetében összefüggő területhez tartozik, míg a salánki *é*-zés szigetszerű jelenségnek számít nyelvi környezetét tekintve.

Csongori gyűjtésem alkalmával jegyeztem fel a következő zárt *i*-ző alakokat:

— hangsúlyos pozícióban: *cíloz*, *íl*, *írik*, *kíve*, *lílek*, *míz*, *szína*, *szíp*, *vika*, *vin* stb.

— hangsúlytalan pozícióban: *beszíl*, *egísz*, *fehír*, *fűrész*, *gyökír*, *kácsír*, *sötít*, *tányír* stb.

— toldalékban:

-ség: *feleség*, *erdőség*, *vezetőség* stb.

-és: *kenyírsütés*, *kerítés*, *termés*, *törés* stb.

-ék: *százalék*

-képpen: *másképpen*.

Előzetes tapasztalataim szerint arra következtettem, hogy noha az *i*-zés ma is erősen tartja magát Csongoron és a környező nyelvjárásokban, az atlasz gyűjtésének ideje óta elterjedtek a ma már gyakorinak számító köznyelvi változatok. Mindenekelőtt arra voltam kíváncsi, gyűjtésemben a különböző változatok milyen arányban oszlanak meg. Ezért csongori gyűjtésemben a kérdőíves gyűjtés alkalmával feljegyzett adatok rendezése során széjjelválasztottam a zárt *i*-ző és az ugyanazon kérdésekre kapott, köznyelvi *é*-t tartalmazó adatokat. Számításom szerint adataim 47%-a *i*-ző, 53%-a köznyelvi változat. Hangsúlyos pozícióban és toldalékokban ez az arány egyenlő, nagyobb különbség (a köznyelvi alakok javára) hangsúlytalan pozícióban figyelhető meg. A kérdőíves gyűjtés tehát arról vall, hogy Csongoron ma már az *i*-ző alakok valamivel ritkábban fordulnak elő köznyelvi változóiknál.

A Beregszászi és a Nagyszőlősi járás nyelvjárásait kétféle *é* hang (*é* = *él* és *ié* = *é2*) jellemzi. E nyelvjárások közé tartozik Vári, itt jegyeztem fel az *ié* (*é2*) következő változatait: hangsúlyos pozícióban: *biéka* 'izom', *biérfa*, *iéccaka*, *kíéve*, *líélek*, *miéz*, *riégen*, *szíép*, *vién* stb.; hangsúlytalan pozícióban: *besziél*, *ebiéd*, *fösviény*, *göriény*, *szegíér*, *ütöttíék*, *vetemiény* stb.

E jelenség az atlasz gyűjtésének idején mondhatni általános volt. Mai érvényének megállapításához ugyanazokat a számításokat végeztem el, mint az *i*-ző adatok esetében. Az eredmények azt mutatják, hogy az *ié*-ző adatok gyakoribb-

¹ A karaktereket Juhász Dezső bocsátotta rendelkezésemre, akinek ezúton fejezem ki köszönetemet.

nak számítanak köznyelvi változóiknál. Adataim 56%-a *ié-ző*, 44%-a köznyelvi változat. A változások eltérő intenzitása figyelhető meg hangsúlyos és hangsúlytalan pozícióban: hangsúlyos pozícióban az adatok 48,5%-a, hangsúlytalan pozícióban ezzel szemben 61,5%-a *ié-ző*.

Kárpátalján a zárt *ě* hangnak csupán két peremvidéki (a salánki és a beregújfalusi) nyelvjárászigetben van jelentésmegkülönböztető funkciója. Gyűjtésem során Salánkon jegyeztem fel a következő alakokat: hangsúlyos és hangsúlytalan pozícióban: *csöpög, dërëka, ecetës, lësžek, mëgyëk, szërëda* stb.; hangsúlyos pozícióban: *dërëk, dësžka, ëggy, ënni, fëcske, kënyír, mëgy, përszel, szëgény, tësž, tësžen* stb.; hangsúlytalan pozícióban: *betesžëm, bevészëm, eccër, embër, hentës, lëlëk, sziszëg, vidër, vizšë, vizšën* stb.

Az atlasz salánki adatai között többször találunk a zárt *ě-ző* alak(ok) mellett neologizmusként jelzett köznyelvi változatokat. Emellett gyakoriak a köznyelvi *e-t* tartalmazó változatok, ezek érvényére vonatkozólag nincs külön jelölés, tehát gyakorinak számítottak (az atlasz a gyakori, több nemzedék nyelvhasználatában megtalálható alakokat mellé nem tesz külön jelet). A zárt *ě-ző* alakok lassú visszaszorulása tehát érzékelhető. Salánki gyűjtésem első szakaszában az idősebb nemzedéktől gyűjtöttem elsősorban (a gyűjtés folytatására a közeljövőben szeretnék sort keríteni), azonban látható, hogy az idősebb nemzedék nyelvhasználata a zárt *ě-zés* tekintetében majdhogy az atlasz idejének képét mutatja, igaz a köznyelvi változatok száma nagyobb, de azok többnyire ritka változatnak számítanak.

A l a k t a n i v á l t o z á s o k . Köznyelvi hatás keltette változás és nyelvjárási jelenség terjedése egyaránt megfigyelhető a *megy* ige paradigmájában. A kijelentő mód, jelen idejű egyes szám, második személyű *mész* alakot az atlasz gyűjtői csak Homokon jegyezték fel, ma már mindegyik kutatóponton elterjedt. A többes szám második személyű *mentek* az atlasz homoki és csongori, a *méytek* a vári adatok között nem szerepel, ma már gyakorinak számítanak e pontokon. A többes szám harmadik személyű *megynek* alakot az atlasz gyűjtői két helyen jegyezték fel: a kelet-szlovákiai Deregyőn és a magyarországi, az ukrán határ mellett fekvő Eperjeskén. Mindkét település — ha más országhoz tartozik is — földrajzilag közel esik Homokhoz és Csongorhoz, ahol többször is feljegyeztem. E változatok földrajzi határai tehát jóval tágabbak, mint az az atlasz adataiból kikövetkeztethető.

A nyelvjárási alakok visszaszorulása sok esetben mindegyik nemzedéket jellemzi, máskor csak a fiatalokat. Ez azzal lehet összefüggésben, hogy a régi nyelvjárási alak és köznyelvi változatának párhuzamos használata, mondhatjuk küzdelme már régóta jellemző (ezért a középnemzedék, idősök között is gyakori a köznyelvi változat), vagy pedig az újabban terjedő neológ változat a nyelvi újítások (átvétele) iránt hajlamosabb fiatal nemzedék nyelvhasználatában terjedt el. Az elmondottakhoz kapcsolódnak a következő példák. A köznyelvi *-hoz/-hez/-höz* helyén jelentkező *-ná/-né, -nál/-nél* határozóragos alakok az északkeleti nyelvjá-

rások egyik fő alaktani jellegzetessége (pl. *megyek Ferencnél, Erzséknél, Sándoréknál*). Ma már az atlaszban neologizmusként jelzett köznyelvi változók is gyakorinak számítanak. A nyelvjárási és a köznyelvi változatok különösebb nemzedéki kötöttséget nem mutatnak, mindegyik nemzedék nyelvhasználatát jellemzik. A köznyelvi *-ékhez/-ékhoz* helyén jelentkező *-ék, -éik* az atlasz csongori adatainak gyűjtése idején általánosnak számított. Ma is a leggyakoribb változat, az idősök és a fiatalok nyelvhasználatában általánosnak mondható (pl. *megyek mamáék, Ferencék, Sándorék*). A középnemzedéktől e változat mellett azonban más alakokat is feljegyeztem: *megyek Ferencékhez, Ferencéknél, Sanyiéknál*, utóbbiak nyelvjárásközi hatás útján terjedtek el, mivel az atlasz csongori adatai között nem találhatók, viszont a környező nyelvjárásokat jól jellemzik. E jelenség kapcsán felkeltette figyelmemet az, hogy a változások csupán egy — és nem a legfiatalabb — nemzedék nyelvhasználatát érintették, példát szolgálva a helyi nyelvjárások egyes jelenségeinek terjedésére.

A köznyelvi *-tól/-től* helyén jelentkező *-nul/-núl/-nól* határozóragok szintén jellemzik e nyelvjárásokat. Lassú visszaszorulásuk az adatok tükrében érzékelhető, az atlasz homoki adatai között neológ változatként szereplő *bírotól* ma már mindegyik ponton jelentkezik. E jelenség szintén mindegyik nemzedékhez kötődik, gyakoriságát figyelembe véve azonban megállapítható, hogy a nyelvjárási alakváltozatokat idősebb adatközlőimtől nagyobb számban jegyeztem fel. Az atlaszlapok tanúsága szerint Homokon, Csongoron és Váriban a *-nul/-nól* és a *-túl/-tul* megoszlást mutat abban, hogy valaki a bíró lakásáról vagy a bírótól, de a községházáról jön. A *-nul/-nól* ragok jelentkezése az előbbi esetben állt fenn. Megfigyelésem szerint e megoszlás ma is jellemző, bár kisebb keveredést tapasztaltam: a *-nul* ragot abban az esetben is feljegyeztem Váriban és Csongoron, ha a kérdés a községházáról való eljövételre vonatkozott. A változatok tarkasága, gazdagsága egyúttal azt mutatja, hogy a helyi nyelvjárások e részrendszerében rétegződés figyelhető meg. A *-nul/-núl/-nól* ragos alakok mellett az atlaszban legtöbbször gyakoriként vannak feltüntetve a *-túl/-túl/-tul* ragos változatok, emellett az atlaszban neológ változatként szereplő *-tól* (és annak gyűjtésem során feljegyzett *-tol/-tòl* változata) egyben a történeti rétegződést, az egymásra épülő szinteket is jól mutatja.

S z ó k é s z l e t i v á l t o z á s o k . A nyelvjárási szókészlet vizsgálata mindig érdekes feladatot kínál. Egyrészt a még fel nem jegyzett, az adott területről nem adatolt tájszavak gyűjtése, örökítése, közzététele terén kínál feladatot, másrészt hogy megfigyeljük, mely nemzedékek használják azokat, visszaszoruló vagy terjedő változatokról van-e szó. A gyűjtések alkalmával tájszavak serege kerülhet elő még ma is. A korábbi és a mai gyűjtések így — amellet, hogy összehasonlíthatjuk azokat — jól kiegészíthetik egymást.

Új változatok, köztük a köznyelvi átvételek terjedése a szinonimasor változottságát növeli. Például a gyakorinak számító *szitál* mellett elterjedt a *ködszitál*,

szemetel, szemerkél. Ezt a jelenséget figyelhetjük meg a rokonságnevek esetében is. A rokonságnevek (az atlasz gyűjtésének idejéhez képest) nagyobb száma mind-egyik kutatópontot jellemzi. A következő, az atlasz kárpátaljai adatai között nem szereplő változatokat jegyeztem fel: *nagyi, papó, hugicám, nénnye, bátya, bátyu, bátyus*. Más esetben a tájnyelvi változatok visszaszorulását tapasztaljuk. Szembetűnő például az atlasz kárpátaljai adatai közül *lodzsbákol, lobácsól, lodzsbál* változatok visszaszorulása, ezzel párhuzamosan a köznyelvi *lubickól* terjedése. Ugyanez mondható el továbbá a *szereda, szērēda* és a *csötörtök* alakokról, amelyeket ma már ritkán hallani. E példák azt igazolják, hogy a köznyelvi változatok terjedése egyes esetekben a változatok nagyobb számát, tehát a szinonimasor bővülését jelenti, máskor pedig ennek ellenkezőjét: a nyelvjárási változatok gyors visszaszorulása a nyelvjárási szókészlet szegényedését jelenti.

A köznyelvi alakváltozatok terjedése gyakran eredményez új fejleményeket. E jelenséget figyelhetjük meg a Salánkon feljegyzett *katóka* kapcsán, amely az atlaszban általánosnak számító *tatóka* és a mára elterjedt *katicabogár* egyfajta kompromisszumaként írható le. Ugyanez mondható el a vári *kancsali* (nyelvjárási *kancsi* és köznyelvi *kancsal*) és a homoki *birzsálma* (nyelvjárási *bizsálma* és köznyelvi *birsalma*) adatok kapcsán. A fenti alakváltozatokkal szemben az *őkök, róllok, tölle* változatokat többször is feljegyeztem, ezek szintén nem szerepelnek az atlasz kárpátaljai adatai között, új fejleménynek számítanak.

A legnagyobb változások a hagyományos paraszti gazdálkodás szókincsében tapasztalhatók, ez a gyűjtést illetően is több nehézséget támaszt. A szókészlet e rétegét ma már többnyire csak az idősek ismerik, a legtöbb adattal ők szolgálnak. A modern technológiai vívmányok gyors hódítása, ezzel párhuzamosan a paraszti életmód egyes formáinak eltűnése, visszaszorulása idézte elő egyes eszközök, munkafolyamatok megnevezésének nemzedéki kötöttségét, ismertségének szűkülését. Ennek eredménye az, hogy a különböző nemzedékek között a visszaszoruló szavak ismerete terén jelentős különbségek mutathatók ki. Az idősebb korosztály ismeri legjobban a régi eszközök, munkafolyamatok neveit, hiszen azokat még ők is használták, illetve azokban részt vettek. A középnemzedék gyakran a gyermekkori emlékekből merít, de már jóval kevesebbet, és egyre kevesebben. A fiatalabb nemzedék pedig már csak hallomásból ismeri a régi életforma mára kihalt jellegzetességeit.

Kutatópontjaimon a nyelvjárási jelenségek visszaszorulása különböző fázisban mutatkozik meg. Salánk, Vári és Csongor idősebb nemzedékének nyelvhasználata az, amely leginkább közel áll az atlasz gyűjtésének idejét jellemző képhez. Homokon ezzel szemben Ungvár közelsége, a város nyelvhasználatának hatása, mobilitása a helyi nyelvjárás, tájnyelvi sajátosságok fokozottabb visszaszorulását idézték elő. E folyamatok, a köznyelvhez való közeledés tehát a nyelvi egységesülést és — a fáziskésés folytán — különbségek kialakulását egyaránt jelentik.

A vizsgált nyelvjárások változásai kapcsán az atlasz kárpátaljai kutatópontjaira vonatkoztatva megerősíthetem VÉGH JÓZSEF őrségi megfigyeléseit, aki a következőket fogalmazta meg: „Noha a XIX. század eleje óta mindenki kongatja a vészharangot, aki a nyelvjárási sajátságok megörökítésével foglalkozik, bennem egyre erősebben fogalmazódik meg az a meggyőződés, hogy az archaikus és a köznyelvi vagy köznyelvihez közel álló alakok küzdelme még nagyon sokáig fog tartani, legalábbis az általam vizsgált területeken” (1987: 552).

TÓTH PÉTER

Irodalom

- CSÜRY BÁLINT (1929): A tiszaháti és ugozsai nyelvjárás nevezetesebb sajátságai. *Magyar Nyelv* 25: 11–6.
- DEME LÁSZLÓ (1964): Gondolatok nyelvátlasz-ellenőrzés közben. *Nyelvtudományi Értekezések* 40: 66–72.
- IMRE SAMU (1988): A területi nyelvváltozatok. In: *A magyar nyelv rétegződése I–II*. Szerk. KISS JENŐ–SZÜTS LÁSZLÓ. Bp., I, 50–69.
- KISS JENŐ (2006): Egy új magyar nemzeti nyelvátlasz szükséges voltáról. *Magyar Nyelv* 102:129–42.
- KMNyA. = *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I–III*. Bp.–Ungvár–Debrecen, 1992–2003.
- LŐRINCZE LAJOS (1975): Az anyaggyűjtés módszere. In: *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti–módszertani kérdései*. Szerk. DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU. Bp. 167–203.
- MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza I–VI*. Szerk. DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU. Bp., 1968–1977.
- VÉGH JÓZSEF (1987): Észrevételek az őrségi nyelvjárás újabb kori állapotáról. *Magyar Nyelv* 83: 548–55.
- VISKI KRÜZSELY BÁLINT (1876): A Máramaros megyét lakó egyes nemzetségek jellemrajza. A magyarok. In: *Máramaros megye egyetemes leírása*. Szerk. SZILÁGYI ISTVÁN. Bp.